

LBRIS

We know
books

Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu

**UNIATIA ÎN TRANSILVANIA
ÎN TRECUT ȘI ASTĂZI**

Lucrare tipărită cu binecuvântarea
Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA
Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

Editura Andreiana
Sibiu – 2010

ISBN: 978-606-8106-14-4

Nicolae Mladin, *Biserica Ortodoxă Română, una și aceeași în toate timpurile*, Sibiu, 1968, 309 p.

Dumitru Stăniloae, *Uniatismul din Transilvania, opera unei întreprinderi silniciei*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 89, 1969, nr. 3-4, p. 355-390.

Dumitru Stăniloae, *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973, 207 p.

Mathias Bernath, *Habsburg und die Anfänge der rumänischen Nationsbildung*, Leiden, 1972, XV + 241, îndeosebi p. 47-153; și traducerea românească, Cluj-Napoca, 1994, 273 p.).

A se vedea și Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II și III, ed. II, București, 1994 și ed. III, Iași, 2006-2008 (capitolele privitoare la Biserica unită și la lupta pentru apărarea ortodoxiei).

Vol. *Martiri pentru Hristos în perioada regimului comunist în România*, București, 2007, 804 p.

Cuprins

Cuvânt de binecuvântare	5
I. Introducere	7
1. Câteva precizări în legătură cu încreștinarea daco-romanilor	7
2. Situația Bisericii creștine până la schisma din 1054.....	11
3. Schisma din 1054 și urmările ei	18
4. Cum au apărut Bisericile „unite”?.....	22
II. Uniația în Transilvania	24
1. Antecedentele uniației.....	24
2. Cum s-a produs dezbinarea bisericească din 1698-1701?	27
3. Lupta pentru apărarea Ortodoxiei	38
4. Conlucrare frățească și încercări de refacere a unității bisericești.....	46
5. Revenirea din 1948	53
6. Biserica greco-catolică sau unită după schimbările din decembrie 1989	56
7. Încercări de împăcare și colaborare	66
III. Câteva probleme controversate	71
1. Problema limbii române în cult.....	71
2. Aportul celor două Biserici românești la promovarea culturii naționale	73

3. Contribuția celor două Biserici la formarea conștiinței naționale românești și la realizarea marilor aspirații ale românilor transilvăneni	82
4. Suferințe comune în perioada regimului totalitar.....	85
IV. Anexe: Învățați uniți despre unirea cu Biserica Romei	96
Bibliografie selectivă.....	113

Introducere

1. Câteva precizări în legătură cu încreștinarea daco-romanilor

În anumite lucrări scrise mai ales de istorici catolici și greco-catolici, s-a susținut că „apostolul” daco-romanilor din nordul Dunării ar fi fost Sf. Niceta († după 414), episcopul Remesianeii din Dacia Mediterranea (la c. 30 km de actualul oraș Niș în Serbia). Astăzi este un fapt de mult dovedit că primul propovăduitor al Evangheliiei pe pământul românesc a fost Sf. Apostol Andrei, „cel întâi chemat”, care a predicat la „sciti” și dacii din teritoriile situate între Dunăre și Mare, precum și în stânga Prutului. Potrivit unor izvoare istorice apusene (mai ales „Martirologii”) în același spațiu geografic ar fi predicat și Sfântul Apostol Filip. „Ucenicii” lăsați de ei – preoți sau chiar episcopi – le-au continuat lucrarea misionară, predicând atât în dreapta, cât și în stânga Dunării.

După trecerea unei părți din Dacia lui Decebal în stăpânire romană, învățătura creștină a putut fi răspândită și de anumiți coloniști, soldați din armata romană, negustori, sclavi, precum și preoți, veniți aici din toate părțile întinsului Imperiu Roman. Acest lucru este dovedit nu numai de afirmațiile unor scriitori bisericești din primele veacuri (Iustin Martirul, Tertulian, Origen), ci și de numeroasele obiecte paleocreștine datând

din secolele III-VI, descoperite pe întreg teritoriul țării noastre (donariul de la Biertan cu inscripția acestuia, gemma de la Potaissa, numeroase opaițe și chiar locașuri de cult, la Slăveni, în jud. Olt, la Izvoarele, jud. Mehedinți, la Moigrad, în jud. Sălaj, și la Densuș, în jud. Hunedoara, în apropiere de fosta capitală, Sarmizegetusa, biserică existentă și astăzi.

În Dobrogea (din anul 297 provincia Scythia Minor) procesul de încreștinare a fost mult mai accentuat, acolo fiind atestați documentar numeroși martiri în cursul persecuției dezlănțuite de împărații Dioclețian și Licinius, dar și un scaun episcopal la Tomis (Constanța), ai cărui titulari au participat la primele Sinoade ecumenice ori au fost implicați în disputele teologice ale timpului. De pildă, un episcop cu numele Marcu participa la lucrările primului Sinod Ecumenic de la Niceea din 325, Vetraniion apăra Ortodoxia împotriva împăratului arian Valens în anul 369, Gherontie era prezent la Sinodul II Ecumenic din 381, Teotim I se număra printre prietenii și apărătorii Sf. Ioan Gură de Aur, Timotei semna hotărârile luate de Sinodul III Ecumenic de la Efes din anul 431. Descoperirile arheologice, precum și cele trei locașuri de cult din nordul Dunării, dar mai ales cele peste 35 de bazilici paleocreștine din Dobrogea, pledează de asemenea pentru existența unei organizații bisericești incipiente, cu preoți și poate chiar cu episcopi și horepiscopi (episcopi în sate). Toate aceste mărturii infirmă teza încreștinării daco-romanilor de către Sf. Niceta de Remesiana.

O altă problemă este aceea a *jurisdicției bisericești* asupra comunităților creștine nord-dunărene. Istoricii catolici susțin că toate comunitățile din provinciile dună-

rene ar fi stat sub jurisdicția Romei. Este bine cunoscută reforma politico-administrativă a împăratului Dioclețian din anul 297, ca și împărțirea definitivă a Imperiului Roman în cel de Apus și de Răsărit, în anul 395. Trebuie să reținem că aceste schimbări au avut urmări și asupra organizării bisericești din provinciile romane sud-dunărene. Printr-un decret al împăratului Teodosie II, din anul 421, toate Bisericile din prefectura Illyricului, care făceau parte din Imperiul de Răsărit, erau subordonate arhiepiscopului din Constantinopol. Prin „Codicele Teodosian” din anul 438, se prevedea din nou subordonarea Illyricului față de Constantinopol, deci Biserica „străromână” nu a stat niciodată sub jurisdicția Romei, mai ales pentru faptul că în primele trei secole fiecare Biserică locală își avea propriul ei episcop, cu o deplină „autocefalie” și ne-depinzând de nici un alt ierarh.

În ce privește *limba* în care s-a predicat Evanghelia la strămoșii noștri și în care s-a slujit în locașurile de cult daco-romane, este sigur că aceasta nu putea fi decât limba vorbită de ei, adică latina populară sau vulgară (doar în cadrul Episcopiei Tomisului, adică în cetățile grecești de la Pontul Euxin, se folosea și limba greacă). Acest lucru este dovedit de numărul mare de cuvinte de origine latină cu înțeles creștin din lexicul limbii române. De pildă, în rugăciunea „Tatăl nostru” numai trei cuvinte nu sunt de origine latină, iar în „Simbolul de credință” formulat la primele două Sinoade Ecumenice (325 și 381) peste 90% din cuvinte sunt de origine latină. Aceasta nu trebuie să ducă însă la concluzia eronată că strămoșii noștri au fost încreștinați „în ritul latin”, cum pretind unii istorici catolici, pentru că în secolele II-IV, când se

desfășura procesul de încreștinare treptată a acestora, nu se putea vorbi de un anumit rit, de deosebiri de ordin dogmatic, liturgic sau canonic între Biserica din Apus și cea din Răsărit.

Începând cu secolul al VII-lea, pe teritoriul țării noastre s-au așezat grupuri însemnate de slavi, care, în contact cu autohtonii (care pot fi numiți acum „români”), s-au încreștinat treptat. După aprecierea unor istorici de prestigiu, ca Petre P. Panaitescu sau Constantin C. Giurescu și alții, începând cu secolul al X-lea s-a introdus limba slavă în slujbele oficiate în bisericile românești nord-dunărene. Acest lucru se explică prin aceea că atunci mai trăiau încă la noi grupuri de migratori slavi, iar conducătorii acestora voiau în biserici o limbă pe care s-o înțelegea și nu limba românească înțeleasă numai de autohtoni. Pe de altă parte, trebuie să reținem că în secolele VII-X, românii erau înconjurați numai de slavi (chiar și Pannonia, adică Ungaria de azi, făcea parte din Moravia Mare, însemnat stat slav), cu alte cuvinte erau ca o „insulă” în mijlocul unei „mări” slave, împiedicați să mai aibă legături cu Constantinopolul sau cu Roma. În felul acesta s-a adoptat treptat limba slavă de către Biserică și clasa cnezială românească, fiind introdusă mai târziu și în cancelariile domnești din Țara Românească și Moldova.

Prin introducerea „ritului bizantino-slav” în bisericile lor, începând cu secolul al X-lea, românii au rămas pe mai departe în cadrul Bisericii Răsăritene, fiind până astăzi singurul *popor de limbă și origine latină dar de credință ortodoxă, deci legat de Roma prin limbă, iar de Constantinopol prin credință*. Acest lucru a fost pus în lumină de către regretatul profesor Dumitru Stăniloae (1903-1993)

prin cuvintele: „Această sinteză de latinătate și Ortodoxie, ea însăși un miracol și o formă de originalitate unică, a ajutat poporul român să se mențină, prin latinătate neconfundat cu lumea slavă, iar prin Ortodoxie neconfundat cu lumea naționalităților catolice din vecinătatea apuseană” (D. Stăniloae, *Rolul Ortodoxiei în formarea și păstrarea ființei poporului român și a unității naționale*, în rev. „Ortodoxia”, an XXX, 1979, nr. 4, p. 599).

2. Situația Bisericii creștine până la schisma din 1054

Până în secolul al IX-lea, Biserica creștină era considerată una și nedespărțită, așa cum a fost întemeiată de Mântuitorul Iisus Hristos și cum au socotit-o Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți și Sinoadele Ecumenice. Episcopii din Răsărit și din Apus au luat parte împreună la cele șapte Sinoade Ecumenice la același nivel și nici unul din ei n-a pretins întâietatea sau primatul, iar Apusul creștin a fost de acord cu toate hotărârile acestor Sinoade.

Cu toate acestea, „schisma” sau „dezbinarea” din 1054 a fost pregătită timp de secole, fiind generată de cauze multiple, între care, cele de natură politică au avut un rol hotărâtor. Pe fundalul unor schimbări politico-teritoriale care au avut loc în cadrul Imperiului Roman, unitar până la sfârșitul secolului al IV-lea, s-au produs schimbări și în viața Bisericii, cu dispute și acuze reciproce, care au dus, treptat, la dezbinarea Bisericii. Primele schimbări de natură administrativ-teritorială în Imperiu Roman au avut loc la sfârșitul secolului al III-lea, când împăratul Dioclețian (284-305) a inițiat